

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları : 763

EMEVİ VE ABBÂSİ İKTİDARINDA
EHLİ BEYT NESLİ
Prof. Dr. M. Bahaüddin VAROL

ISBN : 978-605-7580-16-0

1. Baskı, Aralık 2018, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.

Bu Eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi İcra Kurulu'nun 15.11.2018
tarih ve 123 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Yayıncı Sertifika No : 15402

BASKI: **TDV**
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
BASİMEVİ | PRINTING HOUSE
Serhat Mah. 1256 Sokak No:11
Yenimahalle / ANKARA
Tel: 0312 354 91 31 (pbx)
Faks: 0312 354 91 32
e-posta: bilgi@tdv.com.tr

Emevî ve Abbâsî İktidarında Ehli Beyt Nesli

Prof. Dr. M. Bahaüddin VAROL

1. Baskı Ankara - Türkiye Diyanet Vakfı

Aralık 2018 16x23.5 cm (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 763)

ISBN: 978-605-7580-16-0

EMEVÎ VE ABBÂSÎ İKTİDARINDA
EHLİ BEYT NESLİ

Prof. Dr. M. Bahaüddin VAROL

Mehmet Bahaüddin Varol

1966 yılında Konya'da dünyaya geldi. İlk, orta ve lise tahsilini burada tamamladı. 1990 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1987 yılında Diyanet bünyesinde başladığı memuriyet hayatına 1991 yılında MEB'de öğretmen olarak devam etti. 1993 yılında "*Hulefâ-i Râşidîn Döneminde Eğitim ve Öğretim*" konulu tezi ile İslâm Tarihi Anabilim Dalı'ndan yüksek lisansını tamamladı. 1996 yılında S.Ü. İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi oldu. 1997-98 yıllarında Ürdün'de çalışmalarını sürdürdü. Burada kaldığı süre içerisinde Âlü'l-Beyt Üniversitesinde dersler verdi. 2000 yılında "*Ehli Beyt ve Siyasî Faaliyetleri*" konulu çalışması ile İslâm Tarihi Anabilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. 2005 yılında doçent, 2010 yılında ise profesör oldu. 2012 yılında atandığı Aksaray Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi kurucu dekanlığı görevi yanı sıra aynı üniversitede 2016 yılından itibaren rektör yardımcılığı görevini sürdürdü. 2018 yılında sona eren bu görevlerinden sonra Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesindeki görevine döndü. Çeşitli eserlerinin yanı sıra bilimsel dergilerde yayımlanmış makale ve araştırmaları mevcuttur.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	7
1. Kavramsal ve Tarihsel Açıdan Ehli Beyt.....	11
2. Emevîlerin Ehli Beyt Siyaseti.....	19
3. Emevîler Döneminde Ehli Beyt Nesli.....	33
4. Emevîler Döneminde Abbâsoğulları	43
5. Ehli Beyt Nesli ile Abbâsî Hareketi'nin Kesişme Noktaları	57
6. Abbâsî Propagandası İçerisinde Ehli Beyt Söylemleri	67
7. Abbâsî İhtilâlinin Başarıya Ulaşması Anlamı.....	77
8. İlk Dönem Abbâsî Halifeleri ve Ehli Beyt Nesli	83
I. Ebu'l-Abbâs Abdullah es-Seffâh	83
II. Ebû Ca'fer el-Mansûr Dönemi	90
III. Muhammed el-Mehdî Dönemi	122
IV. Mûsâ el-Hâdi Dönemi.	127
V. Harun Reşîd Dönemi.	135
VI. Muhammed el-Emîn Dönemi.	147
VII. Abdullah el-Me'mûn Dönemi.....	149
VIII. Muhammed el-Mu'tasım Dönemi.	175
IX. Harûn el-Vâsık Dönemi.	181
9. Abbâsîlerin Ehli Beyt Siyasetinin Toplumsal Yansımaları	183
I. Ehli Beyt Nesline Meyleden Devlet Adamları	184
II. Ehli Beyt Nesline Karşı Valiler.....	204
10. Ehli Beyt Siyasetinin Kültürel Alana Yansıması.....	209
I. Ehli Beyt Siyasetinin İlmî Alana Yansıması	209
II. Ehli Beyt Siyasetinin Edebî Alana Yansıması.....	216
Sonuç.....	223
Şemalar	227
Kaynaklar	249

ÖN SÖZ

İslâm'ın teorik ve pratik anlamda uygulamaya konulduğu Hz. Peygamber dönemi sonrası, İslâm Tarihi'nin yeni ve farklı bir periyodunun başlangıcıdır. Bu yeni dönem gelişen ve genişleyen İslâm toplumunun farklı dinî, fikrî ve etnik kimliklerle karşılaşma sürecidir. Hulefâi Râşidîn dönemiyle başlayıp, Emevî ve Abbâsî Devletleriyle devam eden bu dönem, İslâm Medeniyeti'nin de bilimsel ve kültürel alandaki birikimlerinin zirve dönemidir. Genel görüntüdeki bu özelliğinin yanı sıra siyasî hareketliliğin yaşandığı bir dönem olarak da bu süreç, 15 asırlık İslâm Tarihi'nde ayrı bir yer ve öneme sahip olmuştur.

Hicrî ilk iki asrı içerisine alan bu dönemde ortaya çıkan birtakım fırka, grup, düşünce ve kavramlar, o günlerdeki fikrî ve siyasî şekillenmeleri ortaya çıkardığı gibi günümüze kadar uzanan bir etki ve fonksiyona da sahip olmuşlardır. İşte bu süreçte görmeye başladığımız kavramlar arasında temayüz eden "Ehli Beyt" kavramı, sahip olduğu etki ve önem açısından çok farklı bir görüntü sergilemiştir. Siyasî, dinî ve sosyal alanda gerek kavram, gerekse mefhum olarak etkisi, genelde İslâm Tarihi'nin her döneminde özelde ise söz konusu bu dönemde kaynaklara yoğun bir şekilde yansımıştır. Kavramın farklı alanlardaki çok yönlü görüntüsü hiç şüphesiz onun, bütün Müslümanların hayatını örnek alıp, emir ve yasaklarını düstur edindikleri, bu çerçevede ona duyulan saygı ve sevginin gönüllerde müstesna bir yere sahip olduğu Hz. Peygamber'in yakınları ve onların nesilleri olmasından kaynaklanmaktadır. İşte bu hassas nokta kavramın, siyasî ve fikrî gelişmelerin odağında yer almasına neden olmuştur. Bu süreçte gerek Ehli Beyt fertleri gerekse Ehli Beyt imajının kullanıldığı oluşumlar siyasî mücadelelerde taraf olmuş, bu çerçevede üretilen söylemler siyasî otorite karşıtı bir duruşun temel referansı olarak tercih edilmiştir. Diğer taraftan, İslâm dünyasındaki itikâdî bölünmenin kırılma noktasında yine Ehli Beyt vardır. İslâm toplumu içerisinde farklı bir yapılanma ile ortaya çıkan Şîa itikâdî ekolünün ortaya çıkışının her aşamasında Ehli Beyt kavramının sahip olduğu yer ve önem bilinen bir gerçektir.

Bu araştırmamızdan önce Ehli Beyt'in kavramsal çözümlemesi ile Hulefâi Râşidîn döneminden başlamak suretiyle Hz. Hüseyin'in şehit edildiği döneme kadar geçen sürede Ehli Beyt fertlerinin siyasî mücadelelerini konu edindiğimiz doktora çalışmamız bu konuda bir temel oluşturma çabası olmuştur. Söz konusu araştırmamızda üzerinde durulan asıl önemli husus, gerek kavram gerekse mefhum olarak Ehli Beyt'in siyasallaşma sürecidir.

Siyasî olaylar içerisinde Ehli Beyt imajının ne zaman ve nasıl kullanılmaya başlanıldığının örneklerle ortaya konulduğu bu araştırmamız, daha sonraki dönemlerde de devam edecek olan istismar sürecinin başlangıçtaki görüntülerinin belirlenmesi açısından önemli tespitleri ihtiva etmektedir.

“İktidar Mücadelesinde Ehli Beyt Nesli” başlığıyla sizlere sunduğumuz bu araştırmada ise, yukarıda ifade ettiğimiz çalışmanın tarihsel açıdan bir devamı olarak daha sonra gelişen siyasî olaylar içerisindeki Ehli Beyt nesli hareketleri ile kavram olarak “Ehli Beyt” üzerindeki siyasî hesapların ortaya çıkardığı istismar hareketleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu nedenle araştırma, Abbâsî propagandası sürecinden başlamak üzere Abbâsîlerin kuruluşu ve ilk dönem halifelerinin işbaşında olduğu birinci asrını içerisine alan bir sınıra sahiptir. Bu çerçevede konu, sadece Ehli Beyt nesli önderlerinin siyasî hareketleri ile sınırlı kalmamış, söz konusu dönem içerisinde “Ehli Beyt” imajının toplum üzerindeki etkisi ve bunun ortaya çıkardığı istismar örneklerinin tespiti de gerçekleştirilmiştir. Bu yönüyle daha önceki çalışmamızın tarihî süreç itibarıyla tamamlayıcısı konumunda olmuştur.

Araştırmamızın birinci bölümünde ilk olarak, Emevîlerin genelde Hâşimoğullarına özeldiği Ehli Beyt nesline karşı politikası ana hatlarıyla ele alınmıştır. Abbâsî ihtilaline kadar geçen sürede Hâşimoğulları üst kimliği içerisinde yer alan Abbâsoğulları ile Ali evladı tanımlamasıyla kaynaklara yansıyan Ehli Beyt nesli ileri gelenlerinin birbirleriyle olan ilişkileri ve Emevî karşıtlığı içerisindeki yerleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu süreçte karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma ile kendisini gösteren bu ilişkilerin Abbâsî propagandasıyla birlikte bir kopma ve uzaklaşma dönemine evrildiği tespiti ile bunun sebeplerine işaret edilmiştir. Bu bölümde son olarak Abbâsoğullarının, toplum üzerindeki etkisinden faydalanmaya matuf olarak “Ehli Beyt” imajlı söylemleri nasıl kullanıp, istifade ettikleri örneklerle ortaya konmuştur.

İkinci bölümde, Abbâsîlerin ilk yüzyılı içerisinde işbaşına gelen Abbâsî halifelerinin amcaoğulları olan Ehli Beyt nesline karşı uygulamaya koydukları politikalar ve bu politikaların sonucu olarak ortaya çıkan Ehli Beyt nesli hareketleri incelenmiştir. Özellikle ilk iki halife olan Ebu'l-Abbâs Abdullah es-Seffâh ile Ebû Ca'fer el-Mansûr'un konuşma ve yazışmalarına yansıyan Ehli Beyt imajlı söylemleri, bu noktada kavramın siyasî arenadaki görüntüsünü yansıtmaya açısından bir zenginliği ortaya çıkarmıştır.

Araştırmamızın üçüncü ve son bölümünde ise Abbâsî halifelerinin Ehli Beyt nesline karşı uygulamalarının toplumsal yansımaları ele alınmıştır. Bu çerçevede İslâm toplumundaki etki ve tepki hareketleri incelenmiştir. Ehli Beyt nesline meyleden devlet adamları ve karşı karşıya kaldıkları durumlar ile bölge valilerinin devlet politikası karşısındaki tutum

ve tavırları ele alınmıştır. Bu bölümde son olarak Ehli Beyt nesli politikalarının ilmî ve edebî alana yansımaları ile bu çerçevede ortaya çıkan görüntülere yer verilmiştir.

Ehli Beyt konusu üzerindeki araştırmalarımızla Hz. Peygamber döneminden başlamak suretiyle Abbâsî Devletinin ilk asrını içerisine alan zaman zarfında, gerek Ehli Beyt fertleri gerekse Ehli Beyt neslinin siyasî hareketlerinin yanı sıra "Ehli Beyt" in Müslümanlar üzerindeki etkisinden hareketle kavramın siyasallaşma ve istismar süreci aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Bu vesile çalışmamızı yayın dünyasına kazandıran Türkiye Diyanet Vakfına da teşekkürlerimi sunuyorum.

Prof. Dr. M. Bahaüddin Varol

Konya - 2018